

Ер қаъридан фойдаланувчилар учун солиқлар ва махсус тўловлар

Солиқ Кодексининг 242-моддасига асосан, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида конларни аниқлаш ва қидириш, фойдали қазилмаларни кавлаб олиш, минерал хом ашёдан ва (ёки) техноген минерал ҳосилалардан фойдали компонентларни ажратиб олишни амалга ошираётган, шунингдек фойдали қазилмалардан фойдали компонентларни ажратиб олган ҳолда уларни қайта ишлашни амалга ошираётган юридик ва жисмоний шахслар солиқ солиш мақсадида ер қаъридан фойдаланувчилар ҳисобланади.

Солиқ Кодексининг 243-моддасига асосан, ***Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқни тўловчилар қуйидагилардир:***

ер қаъридан фойдали қазилмаларни кавлаб олаётган, минерал хом ашёдан ва (ёки) техноген минерал ҳосилалардан фойдали компонентларни ажратиб олаётган ер қаъридан фойдаланувчилар;

фойдали қазилмалардан фойдали компонентларни ажратиб олган ҳолда уларни қайта ишлашни амалга ошираётган ер қаъридан фойдаланувчилар.

Солиқ Кодексининг 244-моддасига асосан, ***кавлаб олинган (ажратиб олинган) тайёр маҳсулотнинг ҳажми ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ солиш объектидир.***

Тайёр маҳсулотлар рўйхати Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори билан белгиланади.

Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ ставкаси белгиланган ва реализация қилиш ёки топшириш, шу жумладан бепул бериш, шунингдек маҳсулот ишлаб чиқариш мақсадида ўз истеъмоли ва бошқа эҳтиёжлари учун мўлжалланган фойдали қазилма (фойдали компонент) тайёр маҳсулот деб эътироф этилади.

Солиқ солиш объекти тайёр маҳсулотнинг ҳар бир тури бўйича алоҳида аниқланади.

Углеводородлар учун солиқ солиш объекти қуйидагилардир :

саноат йўсинида дастлабки қайта ишловдан ўтказилган кавлаб олинган углеводородлар, шу жумладан қўшилиб чиқадиган фойдали қазилмалар ва фойдали компонентлар;

углеводородларни қайта ишлаш жараёнида ажратиб олинган, лекин олдинги кавлаб олинганда ва қайта ишланганда қайта ишланадиган фойдали қазилмалар таркибида тайёр маҳсулот сифатида солиқ солинмаган фойдали компонентлар.

Қатламдаги босимни сақлаб туриш ва (ёки) углеводородларни тугал технологик жараён доирасида ажратиб олиш учун маҳсулдор қатламга қайта ҳайдаб киритиладиган табиий газ ҳажми солиқ солиш объекти бўлмайди.

Ажратиб олинган қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлар, шу жумладан техноген минерал ҳосилалардан ажратиб олинган қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлар қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлар учун солиқ солиш объектидир.

Бундан ташқари, қуйидагилар қаттиқ фойдали қазилмалар бўйича солиқ солиш объектидир:

кавлаб олинган (шу жумладан қўшилиб чиқадиган) фойдали қазилмалар;
фойдали қазилмалардан, минерал хом ашёдан, техноген минерал ҳосилалардан ажратиб олинган фойдали компонентлар.

Солиқ тўловчиларга берилган ер участкалари доирасида кавлаб олинган ҳамда ўзининг хўжалик ва рўзғор эҳтиёжлари учун фойдаланилган кенг тарқалган фойдали қазилмалар солиқ солиш объекти бўлмайди.

Кенг тарқалган фойдали қазилмалар рўйхати қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Солиқ Кодексининг 245-моддасига асосан, ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқни ҳисоблаб чиқариш учун, кавлаб олинган (ажратиб олинган) тайёр маҳсулот ҳажмининг ҳисобот даври учун ўртача олинган реализация қилиш баҳосида ҳисоблаб чиқилган қиймати *солиқ солинадиган базадир.*

Ҳисобот даври учун ўртача олинган реализация қилиш баҳоси ҳар бир кавлаб олинган (ажратиб олинган) тайёр маҳсулот бўйича алоҳида, пулда ифодаланган реализация қилиш ҳажмларини (қўшилган қиймат солиғи ва акциз солиғини чегирган ҳолда) натурада ифодаланган реализация қилиш ҳажмига бўлиш орқали аниқланади.

Ҳисобот даврида тайёр маҳсулот реализация қилинмаган бўлса, солиқ солинадиган база реализация қилиш амалга оширилган охириги ҳисобот даврида тайёр маҳсулотни реализация қилишнинг ўртача олинган баҳосидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Тайёр маҳсулот умуман реализация қилинмаган тақдирда, солиқ солинадиган база ҳисобот даврида мазкур фойдали қазилмаларни кавлаб олишнинг (ажратиб олишнинг) ишлаб чиқариш таннархидан келиб чиққан ҳолда аниқланади. Бунда солиқ тўловчи реализация қилиш амалга оширилган ўша ҳисобот даврида ҳисобланган ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ суммасига ҳисобот даврида таркиб топган ўртача олинган баҳодан келиб чиққан ҳолда кейинги тузатишни киритиши шарт.

Тайёр маҳсулот таннархидан паст баҳода реализация қилинган ёки топширилган тақдирда ўртача олинган баҳони ҳисоб-китоб қилиш учун таннарх қабул қилинади, лекин у декларация қилинаётган баҳолардан юқори бўлмаслиги керак.

Тайёр маҳсулот (тайёр маҳсулотнинг бир қисми) бошқа тайёр маҳсулотни ишлаб чиқариш учун хом ашё бўлган ёки тайёр маҳсулот (қайта ишлаб ҳосил қилинган маҳсулот) ўзининг ишлаб чиқариш ёки хўжалик эҳтиёжлари учун

фойдаланилган ҳолларда бундай маҳсулот учун солиқ солинадиган база кавлаб олинган (ажратиб олинган) тайёр маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Солиқ Кодексининг 247-моддасига асосан, ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкалардан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.

Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ ставкалари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ўзбекистон Республикасининг навбатдаги йилги асосий макроиқтисодий кўрастқичлари прогнози ва давлат бюджети параметрлари тўғрисидаги қарори билан ҳар йили тасдиқланади.

Солиқ ҳисоботлари микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан **йилнинг ҳар чорагида**, ҳисобот давридан кейинги ойнинг **25-кунидан кечиктирмай** йил якунлари бўйича эса **йиллик молиявий ҳисобот тақдим этиладиган муддатда**;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан **ҳар ойда**, ҳисобот давридан кейинги ойнинг **25-кунидан кечиктирмай** йил якунлари бўйича эса **йиллик молиявий ҳисобот тақдим этиладиган муддатда**;

жисмоний шахслар томонидан **йилда бир марта**, кейинги йилнинг **1 февралидан кечиктирмай** давлат солиқ хизмати органларига топширилади.

Солиқ ҳисоботлари Адлия вазирлигида 2008 йил 21 январь куни 1760-сон билан рўйхатга олиниб “Солиқ ҳисоботининг шакллари тасдиқлаш тўғрисида”ги қарори билан **тасдиқланган шакллар асосида** тўлдирилади.

Ер қаъридан фойдаланганлик учун **солиқни тўлаш ҳисоб-китобни тақдим этиш муддатидан кечиктирмай** амалга оширилади.

Юқоридагилардан қайд этилганлардан ташқари, солиқ Кодексининг 252-моддасига асосан, ер қаъридан фойдаланувчилар куйидаги турдаги **бонусларни** тўлайди:

имзоли бонус;

тижоратбон топилма бонуси.

Бонус ер қаъридан фойдаланувчи томонидан амалга ошириладиган бир марталик тўловдир.

1) Солиқ Кодексининг 252-моддасига асосан, **имзоли бонус** ер қаъридан фойдаланувчининг тегишли лицензия асосида фойдали қазилмаларни аниқлаш ва қидириш бўйича фаолиятни амалга ошириш ҳуқуқи учун бир марталик қатъий белгиланган тўловдир.

Имзоли бонус лицензия олинган кундан эътиборан солиқ тўловчи томонидан **ўттиз кундан кечиктирмай бюджетга тўланади** ва бу ҳақда солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ёзма шаклда хабар қилинади.

2) Солиқ Кодексининг 253-моддасига асосан, **тижоратбоп топилма бонуси** тегишли лицензияда кўрсатилган ер қаъри участкасида фойдали қазилма конларининг ҳар бир тижоратбоп топилмаси учун, шу жумладан дастлабки белгиланган ажратиб олинаётган захираларни кўпайтиришга олиб келувчи конларни кўшимча қидириш ўтказиш чоғидаги фойдали қазилмалар топилмаси учун тўланадиган тўловдир.

Тижоратбоп топилма бонуси, агар аввал мазкур кон бўйича тижоратбоп топилма бонуси тўланмаган бўлса, фойдали қазилмаларни кавлаб олиш ҳуқуқини олган ер қаъридан фойдаланувчилар томонидан ҳам тўланади.

Фойдали қазилма конларини кейинчалик уларни кавлаб олишни назарда тутмайдиган қидириш ўтказишда тижоратбоп топилма бонуси тўланмайди.

Ваколатли давлат органи томонидан тасдиқланган конда фойдали қазилмаларнинг **қазиб олинадиган захиралари ҳажми солиқ солиш объектидир.**

Фойдали қазилмалар **захираларининг қазиб олинадиган ҳажмининг қиймати солиқ солинадиган базадир.**

Фойдали қазилмалар захираларининг қазиб олинадиган ҳажмининг қиймати ваколатли давлат органи белгилаган ахборот манбаларининг маълумотларига кўра халқаро биржада белгиланган биржа баҳоси бўйича ҳисоблаб чиқилади. Жаҳон бозорида нарх мавжуд бўлмаган тақдирда, қазиб олинадиган фойдали қазилмаларнинг қиймати ваколатли давлат органи томонидан белгиланади.

Тижоратбоп топилма бонуси солиқ солинадиган базадан ва бонуснинг белгиланган ставкасида келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Тижоратбоп топилма бонусининг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ваколатли давлат органи фойдали қазилмалар захираларини тасдиқлаган кундан эътиборан йигирма беш кундан кечиктирмай солиқ тўловчи томонидан тақдим этилади.

Тижоратбоп топилма бонусини тўлаш ваколатли давлат органи фойдали қазилмалар захираларининг кондан қазиб олинадиган ҳажмини тасдиқлаган кундан эътиборан **тўқсон кундан кечиктирмай** амалга оширилади.

Солиқ Кодексининг 255-моддасига асосан, **маҳсулот тақсимомига оид битим** шартнома бўлиб, бу шартномага мувофиқ Ўзбекистон Республикаси ҳақ олиш асосида ҳамда муайян муддатга чет эллик инвесторга битимда кўрсатилган ер қаъри участкасида конларни аниқлаш, қидириш ва фойдали қазилмаларни кавлаб олиш учун мутлақ ҳуқуқлар беради.

*Маҳсулот тақсимомига оид битим қўйидагиларни назарда тутлади:
ҳисоб-китоб юритиш ва ҳисобот бериш тартибини;
солиқ солиш ва бошқа тўловларни тўлаш шартларини;
чет эллик инвесторнинг улушини олиб чиқиб кетиш тартибини.*

Солиқ Кодексининг 256-моддасига асосан, чет эллик инвестор, маҳсулот тақсимотида оид битимлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларни истисно этганда, маҳсулот тақсимотида оид битимнинг амал қилиш муддати мобайнида қуйидагиларни тўлайди:

- 1) *фойда солиғи;*
- 2) *ер солиғи;*
- 3) *сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ;*
- 4) *ер қаъридан фойдаланувчилар учун солиқлар ва махсус тўловлар, бундан қўшимча фойда солиғи мустасно;*
- 5) *ягона ижтимоий тўлов;*
- б) *акциз солиғи.*

Ушбу модда биринчи қисмининг 1-5-бандларида назарда тутилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар (ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ бундан мустасно), агар маҳсулот тақсимотида оид битимда бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, Ўзбекистон Республикасининг резидентлари учун белгиланган ставкалар бўйича ундирилади. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ ва акциз солиғи Ўзбекистон Республикасининг резидентлари учун белгиланган ставкалар бўйича ундирилади.

Чет эллик инвесторга солиқ солиш қуйидаги хусусиятлар инобатга олинган ҳолда амалга оширилади:

1) фойда солиғи маҳсулот тақсимотида оид битим бўйича ишларни бажариш чоғида олинган даромад бўйича ва фаолиятнинг бошқа турлари бўйича олинган даромад бўйича алоҳида-алоҳида тўланади.

Маҳсулот тақсимотида оид битим бўйича ишларни бажариш чоғида олинган даромадлар юзасидан фойда солиғи солиш объекти битим шартларига биноан чет эллик инвесторга тегишли бўлган, чегирмалар қилинмаган ҳолда фойдага қолган маҳсулотнинг қийматидир;

2) чет эллик инвестор ер қаъридан фойдаланувчилар учун қуйидаги солиқлар ва махсус тўловлар тўлайди:

маҳсулот тақсимотида оид битим тузилганда ва (ёки) муайян натижага эришилганда, битим шартларига мувофиқ белгиланган бонуслар;

минерал хом ашёни кавлаб олиш ҳажмига ёки ишлаб чиқарилган маҳсулот қийматида нисбатан фоизли нисбатда маҳсулот тақсимотида оид битим шартларига мувофиқ белгиланганидан ва пул шаклида ёки кавлаб олинган минерал хом ашёнинг бир қисми тарзида тўланганидан ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ;

3) атроф муҳитни ифлослантганлик учун компенсация тўловлари қонун ҳужжатларига мувофиқ тўланади;

4) инвесторларга ва (ёки) маҳсулот тақсимотида оид битим бўйича ишларни бажаришда иштирок этаётган операторларга юридик шахслар - Ўзбекистон Республикасининг резидентлари томонидан бериладиган

товарларга (бажариладиган ишларга, кўрсатиладиган хизматларга) ноль даражали ставка бўйича қўшилган қиймат солиғи солинади;

5) маҳсулот тақсимотида оид битим бўйича ишларни бажаришга мўлжалланган ва лойиҳа ҳужжатларига мувофиқ чет эллик инвестор томонидан ёки маҳсулот тақсимотида оид битим бўйича ишларни бажаришда иштирок этаётган бошқа шахслар томонидан олиб кириладиган товарлар (ишлар, хизматлар), шунингдек чет эллик инвестор томонидан олиб чиқиладиган, мазкур битимга мувофиқ унга тегишли бўлган маҳсулот божхона тўловларини солишдан озод қилинади, божхона расмийлаштируви учун тўланадиган йиғимлар бундан мустасно. Олиб кирилган моддий-техника ресурсларидан белгиланган мақсадга номувофиқ фойдаланилганда, шу жумладан улар ўзга шахсга берилган тақдирда, бюджетга тўланиши лозим бўлган барча божхона тўловлари божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ундириб олинади.

Агар юридик шахс мақомига эга бўлмаган юридик шахслар бирлашмаси инвестор сифатида иш юритаётган бўлса, бундай бирлашманинг иштирокчиларидан бири ёки маҳсулот тақсимотида оид битим бўйича ишларни бажарувчи оператор солиқ мажбуриятларининг бажарувчиси бўлади. Бунда лицензия олган инвестор бир ойлик муддатда давлат солиқ хизмати органини мазкур бирлашмадан солиқ мажбуриятини бажарувчи бўлиб қатнашадиган иштирокчи тўғрисида ёзма равишда хабардор этиши шарт.

***Масалан:** Корхона қум-шағал аралашмаси кавлаб олиш фаолияти билан шугулланиб, ушбу фойдали қазилмани ўз эҳтиёжи учун ишлатади.*

Ушбу корхона томонидан 2011 йилнинг 1 сентябрь ҳолатига (январь-август ойларида) 71424 куб метр ер қаъридан фойдали қазилма (қум-шағал аралашмаси) кавлаб олинган.

Адлия вазирлигида 2011 йилнинг 30 майида 1760-1-сон билан рўйхатга олинган “Ер қаъридан фойдаланганлик ва тижоратбоп топилма бонуси” бўйича солиқ ҳисоботи шакллари асосида:

1. Мазкур ҳисоб-китоб иловаси тўлдирилади. Бунда, Тайёр маҳсулот номи (010-устун)– Қум-шағал аралашмаси, Қазиб олиш ҳажми жами (020-устун) – 71424 куб м. (шундун, сотиш учун ва ўз эҳтиёжи учун - 71424 куб м.), сотиш ҳажми – 0 (натуради ва пулда ифодаланган ҳажми ҳамда ўртача сотиш баҳоси), ўз эҳтиёжи учун ишлатилган тайёр маҳсулот таннари – 203566950 сўм, солиқ солинадиган база жами – 203566950 сўм, (шу жумладан реализация қилиш учун ва ўз эҳтиёжи учун) устунлари тўлдирилади.

2. Ҳисоб-китоб шаклини тўлдириш. Тайёр маҳсулот номи – Қум-шағал аралашмаси, Солиқ солинатиган база (Ҳисоб-китоб иловасининг 090-устуни) - 203566950 сўм, Солиқ ставкаси – 4 фоиз, Ер қаъридан фойдаланганлик учун ҳисобланган солиқ суммаси – 8142678 сўм (203566950*4%), Ер қаъридан фойдаланганлик солиғининг олдинги ҳисобот даври ҳисоб-китобида

ҳисобланган солиқ суммаси (олдинги ҳисоб-китобнинг 040-устуни) – 7694658 сўм, Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ суммаси (040-устун - 050-устун) – (8142678 – 7694658), қўшимча тўлашга – 448020 сўм.

Корхона томонидан *ҳисобот ойдан кейинги ойнинг (сентябр ойининг) 25-кунидан кечиктирмай 448020 сўм* ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ суммаси бюджетга ўтказилиши лозим бўлади.